

ΙΩΣΗΦ ΡΑΦΤΟΠΟΥΛΟΣ

Εδώ και κάμποσα χρόνια, το 1924, ο εκδοτικός οίκος «Χαραυγή» έβγαλε τα «Διαλεχτά», μιὰ περίφημη εκλογή από τ' άπαντα του μακαρίτη Ιωσήφ Ραφτόπουλου, που επιμελήθηκε ο φίλος του κ. Πέτρος Τριαντάφυλλος, που προτάσσει κι' ένα ωραίο κι' εμπνευσμένο κι' όλας πρόλογο. Τα τραγούδια αυτά βλέπει κανείς πως είναι χαρισμένα στην Κατίνα Προεστόπουλου, τη γυναίκα που η προσφορά της για την έκδοση τούτη φτάνει να κάνει αθάνατο κι' αγαπητό τ' όνομά της και να το σμίξει με το όνομα της άλης εβγενικιάς και προστάτριας των γραμμάτων Κυρίας Αλεξάντρας Χωρέμη. Ωστόσο θάξιζε και θα παράξιζε τον κόπο να βγούν μια μέρα και σύντομα μάλιστα και τ' άπαντά του και να χυθεί και λίγο μελάνι και γι' αφτόν, τη στιγμή μάλιστα που πολλά άλα έργα βγήκαν κι' από οίκους σοβαρούς, κι' έχουμε τις εκδόσεις σαν τ' άπαντα (έμετρα και πεζά) του Ρώμου Φιλύρα, του τραγικού αλήθεια αυτού τρελού ποιητή, που αποτελεί απ' όλους εξαίρεση, γιατί είναι ο μόνος ζωντανός ανάμεσα τους που εκδόθηκε, επίσης τ' άπαντα του Καρωτάκη και του Κρυστάλη και τα ποιήματα του Γιωσήφ Ελιγιά, του γλυκού αφτού ελαιοβραίου ποιητή, και παλιότερα τα ποιήματα του Καβάφη. Ο Ραφτόπουλος είναι ο μόνος που δεν άκουσε ζωντανός και πεθαμένος απ' όλους αφτούς τόσα παινήματα, κανένας δεν καταδέχτηκε να γράψει για το γλυκό αφτό τραγουδιστή δυό λόγια, αν και για άλους που είχαν την ίδια τύχη μ' αφτόν, τη Μαρία Πολυδούρη, που τόσο μιάζουν στον ελεγειακό τόνο, και τον Κρυστάλη, γράψανε ένα σωρό και γράφουνε ακόμα ¹. Ο Ιωσήφ με το γλυκό βιβλικό όνομα, που σπάνια δίνεται στα βαφτιστικά των αγοριών μας, ενώ αντίθετα έχουν περαση τα εβραϊκά θηλυά Μαρίκα, Μάρθα, Μαγδαλινή κ.λ.π. κατάγονταν απόνα χωριό της Ανατολικής Θράκης, το Σκεπαστό, λησμονήθηκε και ξεχάστηκε. Κι' όμως είμαι βέβαιος πως τέτιες εφήμερες επιτυχίες, με την οργανωμένη ρεκλάμα του καιρού μας, δε θα την ήθελε ποτέ ο ποιητής. Τι κι' αν τον πίκραναν οι άνθρωποι και τον χτύπησαν οι πόνοι κι' οι μάβρες δυστυχίες; Η ποίηση του χαρίζει πάντα το γλυκό της το μάλσαμο, του στάθηκε πάντα παρηγορήτρια θεά: σ' αφτή έλεγε ο ποιητής τον πόνο του και σ' αφτή κατέφεβε πάντα καταδιωγμένος, ικέτης στον ιερό της βωμό από τη μοίρα κι' απ' τους άνθρωπους για να προσεφηθεί. Τον παίδεψε σκληρά η μοίρα και πικρό στάθηκε κι' οδυνηρό το δικό του μαρτύριο. Κι' όμως μέσα απ' τη μάβρη θλίψη του λαμποκοπούσε ο λυρισμός, μέσα στις νύχτες της αγωνίας και του πυρετού τον γέμιζε η τέχνη με το φως της υγείας, και τόσο που τον έκανε στις πιά σκληρές ώρες να τραγουδεί τη ζωή, την «ωραία ζωή» και να ξεσπά η ψυχή του σε διονυσιακές χαρούμενες κραβγές και διθυράμβους:

Τραλά ραλά, ευοί ευάν, βρόντα τραγούδι πλανο κ.λ.π.

Που την ήβρεσκε τη δύναμη; Μήπως άραγε έπερνε την ελπίδα από τη λάμψη των αστεριών της νύχτας, τη χαρά απ' τα λουλούδια της αβγής και την αρμονία απο τα τραγούδια των πουλιών της φύσης; Πιά μαγικό χέρι άγγιζε την καρδιά του στις τραγικές αφτές ώρες μέσα στο έρημο κελί του, πια αγάπη αλοτινή κ' υπερκόσμια γέμιζε την πλήξη του και τη σκληρή μοναξιά του και την έκανε να κυλά χαρούμενη και ξέγνιαστη σαν ένα τραγούδι!.. Πια δύναμη τον κράταγε ακόμα στη

1) Σ. τ. Δ. Τού γράφηκε μνημόσυνο στόν Α' τ. τών Θρακικών από τόν Περικλή Παπαχριστοδούλου.

π.ρ. Παπαχριστοδούλου
Κυρία Ραφτόπουλου

Φίλος Διέφυγε
Αρχική Θράκη
Παπαχριστοδούλου
Αθ. τ. 21
1940-1941
n 373-380.

Θρακική Ηθ.
τ. Α! 494-6.

ζωή και τον βλοπούσε για να γράψει το κύκνιο του το ερωτικό άσμα. Πια μάγα φεγγόβολη ανάμνηση τον παράστεκε την ώρα που έγραφε σένα ξύλινο τραπέζι και του έφεγγε μιιά ψυχρή λάμπα. Είναι ωραία και συγκινητική η στιγμή που ξέρει πως θα πεθάνει και τραγουδάει χαρούμενα το θάνατο. Στους στίχους του πρώτου τετραστιχου στην τρίτη και τέταρτη στροφή, νιώθουμε ένα ανατριχιασμο να περνά το κορμί μας :

Ας τραγουδήσουμε οι νεκροί προτού στον τάφο μπούμε
με την καρδιά μας τους σκοπούς τους ταιριαχτούς ας βρούμε,
ας κάνουμε τα σείστρα μας ζωηρά ν' αχολογήσουν
που φτάνοντας στη μαύρη γη βαθιά ν' αντιλαλήσουν.

Αράδα αράδα στο χορό, αδέρφια μου πιαστήτε,
αρμονικά, κι' «ενοι ευάν» κράζοντας τραγουδήτε.
Κι' ας είναι το τραγούδι μας ένας χαλκός που δένει
τη ζήση με το θάνατο όπου μας περιμένει.

Τέτια ηρωϊκή αντίληψη του θάνατου τη βλέπουμε και σε πολλά δημοτικά τραγούδια που ο μελοθάνατος αποχαιρετάει τραγουδώντας τη ζωή. Το τραγούδι αυτό είναι αλήθεια ο αδιάλυτος αρσβώνας της ζωής με το θάνατο, ο «χαλκός που δένει τη ζήση με το θάνατο». Οι στίχοι του έχουν κάτι το διονυσιακό, βλέπει κανείς τη θεία αντίθεση της αρχαίας τραγωδίας, τη χαρά και τη θλίψη, τη ζωή και το θάνατο να δίνουν τα χέρια. Και πόση εδώ αλήθεια ολυμπιακή γαλήνη και τόλμη. Η εορταστική όψη της χαράς π' αντιφεγγίζει τη θλίψη του θάνατου. Πάνω στο ίδιο μοτίβο έγραψε κι' η Πολυδούρη ένα ποίημα, μα τούτο εδώ είναι κλασικό, έχει όλη την αλήθεια και την ομορφιά της τραγικής ζωής. Η φιλοσοφική αντίληψη του ποιητή απέναντι στη ζωή και στο θάνατο δε λείπει, κι' ούτε λείπουν απ' τα τραγούδια του τ' απλά, αλλά και στοχαστικά, όπως λέει ο προλογιστής του «το διανοητικό πλάτος και βάθος».

Δεν ξέρω πως το νοούν μερικοί το βάθος και το πλάτος της τέχνης, άλοι όμως το ονομάζουν καλύτερα θεία φλόγα. Όταν ένα τραγούδι με συγκινήσει απτό είναι όλο—γιατί δεν υπάρχουν μέτρα για το πλάτος και βάθος της τέχνης,—μου προσφέρει τότε το τραγούδι αυτό και μου μεταδίνει τον εσωτερικό κόσμο του, που έξω απ' αυτό δε μπορεί να νοηθεί. Ναι, δεν είναι πολύφωνο, ούτε πολύρυθμο το τραγούδι του, μα δεν είναι και χωρίς λυρισμό, ούτε χωρίς αίσθημα. Χωρίς αίσθημα δε γίνεται η τέχνη, το πόν είναι το αίσθημα, φωνάζει ο Γκαίτε. Αν δεν είτανε έτσι έπρεπε τότε τα θεία τραγούδια του Χάϊνε να είναι μιαν απλή ποίηση, όπως βέβαια είναι και τίποτα άλλο. Δεν είναι όμως έτσι, γιατί το απλό ποίημα είναι κάποτε πιά βαθύ κι' αφηλό κι' από το πιο βαθυστόχαστο κι' αφηλοστόχαστο. Ας γράψει όμως ένας άλος τα απλά τραγούδια του Χάϊνε, γιατί το απλό είναι και δύσκολο κι' η τέχνη δεν είναι τίποτα άλλο από απλότητα. Δεν παραβλέπω φυσικά τις μορφικές ατέλειες και τις χαμοωδίες των τραγουδιών του κι' άλες του ακόμα ελείψεις τελικές και στιχουργικές που ωστόσο είναι πολύ λιγότερες, αν τις συγκρίνεις με άλλους ποιητές και μάλιστα με το Ρώμο Φιλύρα.

Όλες όμως αυτές οι ελείψεις πού με δασκαλιστικο μάτι τις προσέχεις, χάνονται μέσα στο αγνό, ξεχειλισμένο του αίσθημα, το αίσθημα αυτό που είναι πάντα, πηγή δημιουργίας και τέχνης. Ο λυρισμός του Φιλύρα, είναι άλλο πράμα, είναι ένας χίμαρος που τα πλημμυρίζει όλα ιδέες κι' εικόνες, που τ' αγγίζει όλα και τα εξαυλώνει στο περασμά του. Ο λυρισμός του Ραφτόπουλου είναι συγκρατημένος. Η ποίησός του είναι αγνή και παρθενική, το ήρεμο βάθος της αναταράζει, κάπου-κάπου,

καμιάν επαναστάτρα κραβγή. Δεν υποψιάζεται κανείς το ήρεμο βάθος της ποίησής του που πέρνει κάποιες ώρες την τρικυμισμένη, ανάλαφρα όμως τρικυμισμένη μορφή της θάλασσας. Τώρα που γράφω αυτά τὰ λόγια θυμάμαι την εβγενικιά του μορφή που έτσι ήρεμη και μελαγχολική δεν έδειχνε το βάθος της ανήσυχης ψυχής, που κάποτε κάποια άδρατη πνοή θα ρχότανε να την αναταράξει. Το εβγενικό άρωμα, των στοχαστικών λουλουδιών και των σιωπηλών δειλινών αναδίδουν οι στίχοι του την άπνοη ονειροέκταση των πραγμάτων, κι' έχουν τη θλιμένη ψυχή και τη σκέψη των αμίλητων τοπειών της ερημιάς. Έχει πολύ ζήσει τα ήρεμα δειλινά που τα δέντρα δέονται στη σιωπή τους και στοχάζονται όλα ποτισμένα το μύρο της αρμονίας. Είπα πως κάποια επαναστάτρα πνοή τρικυμίζει τὸ στίχο, το δειλό και σεμνό σιχο του. Μας θυμίζει τον άλο γλυκό κι' αντάρτη ποιητή Χάϊνε, τον τραγουδιστή της αγάπης. Οι στίχοι του για τη φτώχια μας συγκινούν, αν και κατά βάθος είναι ένας ήσυχος επαναστάτης ο Ραφτόπουλος, πέρα για πέρα ανθρωπιστής. Η ποίησή του, είναι πηγαία γλυκιά κι' απλή σαν την ποίηση του Χάϊνε και μερικά του τραγούδια, μας τον θυμίζουν τόσο πολύ, άσκετα αν δεν έχει την άυλη μουσικότητα, και τα παιγνιδίσματα και τις λάμπες της ερωτιάδικης ποίησης του μεγάλου Γερμανού.

Μας μιλάει ολόδια στην ψυχή, και δεν ξέρω κανένα άλο Έλληνα ποιητή, να μου θυμίζει τόσο πολύ το Χάϊνε, εχτός από ένα άλο νεόβγαλτό βιβλίο του Γιώργου Ματζέζου. Στα τελεφταία τραγούδια του Ίωσηφ βρίσκουμε απίους τόνους νεωτεριστικούς που τους ακουμε και στα τραγούδια του Ρομού Φιλυρα. Δεν πιστέβω, να είναι επίδραση. Χαϊδέβει τ' αφτιά μας η απλή και ζωντανή γλώσσα του, ο απροσποίητος ρυθμός. Τον πεσιμιστικό τόνο των τραγουδιών του τον βλέπουμε στα τραγούδια της Πολυδούρης, της ποιήτριας του πάου, και στον Καρτωτάκη, στον τελεφταίο τούτο πιό πολύ, που δεν αποκλείεται να επηρεάστηκε απ' τον ποιητή μας. Η ομοιότητα κάπιων στίχων του Φιλυρα, μπορεί να είναι μια απλή σύμπτωση. Είναι καθαφτό λυρικός ελεγειακός στίχος που χαϊδέβει σαν εξαυλωμένη μουσική το αφτί μας :

Ω ύπνε γίνε θάνατος για μένα
να μη με ξεπνήσω πιά.

Η ποίηση αφτή πόσο έρχεται σε αντίθεση με την ποίηση τη γεμάτη υγεία και χαρά, σαν του Κλωντέλ και του Χουίτμαν κ.λ.π. που τόσο συμπαθώ, όμως μ' άρέσει κι' αφτή γιατί είναι όμοια ανθρώπινη. Οι άνθρωποι που όνεσαν, γίναν αισθαντικοί κι' έγραψαν με το αίμα τους το στίχο, υπήρξαν όμως κι' άλοι, που μέσα από τη δυστηγία, και στέργηση και τον πόνο τραγούδησαν τη χαρά και τη ζωή. Ο Ίωσηφ έχει τον τόνο του, το ύφος του κι' αφτό μας δείχνουν τα τραγούδια του. Μπορεί να διάβασε τὸν Πορφύρα, το Φιλυρα, δεν επηρεάστηκε όμως, διατήρησε πέρα για πέρα τον προσωπικό του χαρακτήρα. Βλέπουμε λοιπόν και σπέρματα νεωτεριστικού τραγουδιού στην άδολη, εβγενικιά και λεφτή ποίησή του. Οι πρώτοι στίχοι δειλά, παρθενικά ξεπετάγματα, φτερουγίσματα δειλά σε γαλάζιους κι' ολόφωτους ουρανούς. Είναι γραμένοι πάνω στο μοτίβο του δημοτικού τραγουδιού, είναι «αντιφεγγίσματα αγνότατα κι' άφελα, σαν την ψυχούλα απλοϊκά κι' ειλικρινά τῶν ανθρώπων της Θράκης» όπως λέει κι' ο κ. Τριαντάφυλος. Φυσικά ξεχωρίζει ανάμεσα σ' αφτά η ειδυλιακή «κούνια» του, ένα ωραίο αλήθια έθιμο που μας το ζωντάνεψε κι' αρχίζει σιγά-σιγά να σβύνει μαζί μ' όλο το ρομαντικό παρελθόν. Μπορούσε νά γίνει και μουσικό τραγούδι, όπως οι μελωδικές «κούνιες» του Φορέ, πάνω από τους στίχους του Σουλύ Πριντάρν. Τα πιό πολά τραγούδια του είναι σαν τις απλές μουσικές σύνθεσες του Lied του Σούπερτ. Ένας μουσικός θα μπορούσε πολύ τραγούδια

του να μελοποιήσει. Όλα του τα τετράστιχα του πρώτου βιβλίου «*Carmina*» είναι γλυκά κι' ωραιότατα.

Κυτάξτε με τι απλά μέσα κατορθώνει ο ποιητής να υποβάλει και να συγκινήσει:

Ησυχη πούνοι η νύχτα με τ' αστεράκια της
και με το φεγγαράκι που περνάει και πάει,
με τα δεντρά π' απλώνουν τα κλωνάρια τους
και με το ποταμάκι που ακούγεται....

Είναι ολόκερο το τετράστιχο αυτό μια γλυκιά μελωδία.

Τι όμορφα και με τι απλά μέσα δίνει την εντύπωση της ωραίας νύχτας! Το φυσιολατρικό στοιχείο δε λείπει από τούτα τα σιχάκια που πηγάζουν όλα απόνα νεανικό ρομαντισμό. Κι' όμως φαίνεται ότι το έζησε και το αγάπησε το ύπαιθρο. Ωραίο είναι κι' ο «πόθος» που δείχνει τη φυσιολατρική του ψυχή συγκερασμένη με τη διάθεση μιάς φλογερής αγάπης που ομορφαίνει και λάμπει το στίχο του. Η αγάπη, η φύση, η ζωή κι' ο θάνατος, να τα πιο αγαπητά θέματα που τραγουδάει. Είναι απλά χωρίς τερτίπια και φτιασίδια τούτα τα τραγούδια του θρακιώτη ποιητή. Έχουν την ομορφιά και το άρωμα του αγριόροδου. Νιώθεις να σε μιλά μέσα απ' αυτά η απροσποίητη ψυχή, η αγνότητα κι' η απλότητα, που βασιλεύει μονάχα σε ψυχές μικρών παιδιών, όπως η δική του. Το βάθος της αγγελικής του ψυχής θα το δείτε, και θα το αγαπήσετε σε πολλούς στίχους. Κι' αλήθεια περσασε σαν ένας άγγελος σκορπώντας τα γλυκά ροδόφυλα του στίχου. Ωραίο κι' αρενωπό τραγούδι είναι και το «Γειά σου γλυκειά» πάνω σε πεταχτό, γοργό (allegro) στίχο. Όλα του αυτά τα τραγούδια του χωριού με το γλυκό δημοτικό στίχο έχουν ένα σκέρτσο ξεχωριστό και μίαν ιδιαίτερη ειδυλλιακή χάρη, μία λεπτότητα κι' εβγενικότητα, που δεν τη συναντάμε στα καλύτερα τραγούδια του Κρησιώτη. Μ' αρέσουν τόσο πολύ τα αθώα αυτά τραγούδια του.

Από το τέταρτο βιβλίο ξεχωρίζω τη «μαλακία» του, δεμένο σε αρενωπές κι' ασύγκριτες εικόνες σαν και τούτη:

Και λιώνανε—μελαχροινή μου—οι κορασιές
που είχαν τα ουράνια τόξα φρούδια
κι' είχαν τους κάμπους φορεσιές,
Τ' άστρα στα χέρια δαχτυλίδια.

Τα τραγούδια του όλα έχουν τούτο τ' ωραίο προτέρημα, που είναι κι' αληθινό γνώρισμα της αρχαίας ποίησης, το λιγολογο και το επιγραμματικό, που δεν κοιράζει τον αναγνώστη. Πουθενά φόρτος ρητορικός σε' απλά αυτά και λιγόστιχα τραγούδια του ποιητή, καμιά μακροσυρτη κουραστική στροφή, αλλά Παλαμά και Βαλαωρίτη. Σε όλα του τα τραγούδια χαιρέσαι το λιγολογο στίχο, την επιγραμματική έκφραση που δεν του λείπει ούτε ο λυρισμός, ούτε το νόημα. Το υπέροχο τραγούδι: «Τ' ωραίο κοράσι» τόσο απλό, όσο κι' αληθινό στην ουσία του, είναι ένας ζωγραφικός πίνακας καμωμένος από τα χέρια ενός μεγάλου καλλιτέχνη. Σ' αυτό το τραγούδι μας δίνει ολοζώντανο το πορτραίτο μιας παιδούλας, θαμάζει κανείς τη ζωγραφική του σύνθεση, και χαιρέται την άδολη παρθενική της σκεφτική ματιά:

Τ' ωραίο κοράσι είχε καθίσει
στο παραθύρι μίαν αυγή
με τα μεγάλα μαύρα μάτια
γιομάτα φως και συλλογή.

Ωραίο είναι και σένα τόνο παιχνιδιάρικο και χαρούμενο: «όμορφη εβάλθη κορασιά» και το: «εξ' απ' την πολιτεία» με τους απαλούς δημοτικούς στίχους. Τα πιό πολλά τραγούδια αφτής της συλογής, σου φέρνουν άθελα στο νου τους τρυφερούς και γλυκούς στίχους του Χάινε. Το: «βαθιά, γλυκά, κοιμήθηκε η παιδούλα» αποπνέει αγγελική αγνότητα και χάρη, παραδεισιακό μύρο, μας θυμίζει τον άδολο στίχο του Σολωμού. Επίσης τη Σολωμική ομορφιά έχει και το: «τη σάλπιγγα της η άνοιξη σημαίνει» κ.λ.π.

Στο τραγούδι του: «τον θεόν κανείς δεν είδε ως τώρα» ξεχειλίζει σένα πανθεϊστικό ανάκρουσμα, είναι σε τούτο πανθεϊστής και στ' άλα του πότε χριστιανικός και πότε θεοκρατικός ο ποιητής. Από το έβδομο βιβλίο σημειώνω το: «κάποια καμπάνα» που είναι ένα πολύ αισθαντικό τραγούδι και παραστατικό, θαρεις ακούς την καμπάνα που χτυπά και βλέπεις το φέρετρο να ξεκινάει. Το: «ο ήλιος ανατέλλει» έχει τον πεσιμιστικό τόνο της αμφιβολίας και της οδύνης που χαρακτηρίζουν τά τραγούδια του Καριωτάκη. Κι' όμως ο Ραφτόπουλος δεν έχει τίποτα με τους ποιητές αφτούς της παρακμής, Καβάφη και Καριωτάκη. Γιατί ο ποιητής μας δεν θρηνεί μόνος αλλά και τραγουδάει τη ζωή, τη χαρά και τον έρωτα. Ωραίο είναι και το: «τα θεία τα δέντρα». Η ζωγραφική δύναμη της σύνθεσης παρουσιάζεται αδρότατα και στο: «Εγώ» του. Είναι ένας ολάκερος πίνακας. Έχει έκφραση και βάθος. Τι συγκινητικό που είναι αλήθεια το πορτραίτο του τούτο, η αφοπροσωπογραφία του, και πόσο πονεμένο, που μας κάνει να τον συμπαθήσουμε. Ο λεπτερός ρυθμός του μας θυμίζει τον ελεγιακό, στερεότυπο τόνο του Καριωτάκη. Είναι ένα απ' τα καλύτερα τραγούδια της συλογής. Σεχωρίζω και το: «κοιτός στην πλώρη ο χάροντας» για το βάθος του και τη φιλοσοφική του πνοή. Το: «ας τραγουδήσουμε» είναι ένα από τα πιο καλύτερα λυρικά του. Λίγα τέτλια τραγούδια έχουνε γραφτεί σαν και τούτα τα οχιάστιχα. Κι' ερχόμαστε στην «ωραία του ζωή» στο όγδοο βιβλίο που είναι και το κύκνιο του. Στα τραγούδια αυτά φωτίζει το φως μιας αγάπης που γι' αφτή ζει ακόμα και γράφει ο ποιητής, τα γιομίζει το όνομα μιας αγγελικής αγάπης της Ιτσας του, της Ανίτσας, Ανας, Ανούλας, Ανθούλας, Ανθής, που είναι ολο λαχταριστές, καρπές κραβγές. Νιώθεις την εβλογία της θείας αγάπης που σε εξαγνίζει και σε υψώνει ως το θεό.

Τι απλά αλήθεια και συγκινητικά είναι αφτά τα τραγούδια! Είναι η συμφωνία της αγάπης αφτό το βιβλίο. Ολο το βιβλίο αφτό έχει την υψηλή λατρεία της δαντικής αγάπης και ποιήσης. Είναι τόσο συγκινητικά, όσο απλά είναι κ' ειλικρινά αφτά τά τραγούδια! Έχουν μιαν ιδεαλιστική ομορφιά και χαρη οι στίχοι του. Είναι ώρες αλήθεια που το πνέμα του υψώνεται, ως λέγει, σαν αητός:

Μέσα στο πλάνον όραμα, την πλάση την αιωνία,
υψόθηκε το πνέμα μου και σαν αητός περνάει.

Κι' ως πάει, πετά χρυσές ματιές και το σαϊτέβει η θεία,
η ωραία ζωή κι' ο θάνατος το περιτριγυρνάει.

Μα εκείνο πάντα ατάραχο, χτυπώντας τα φτερά του,

ζωή μαζί και θάνατο δεν παύει να τηράει,

μ' ένα γαλήνιο λογισμό που αστράφτει στη ματιά του.

... Για ποιάν αιτία ξεκίνησε και γιατί τάχα πάει ;...

Είναι ένα δείγμα της αφηλοστόχαστης ποιήσης το τραγούδι αφτό που είναι θαρώ το πιό καλό και δυνατό τραγούδι της συλογής. Είναι όλη η μεταφυσική πίστη του ποιητή. Για πρώτη φορά τον ακούμε να ρωτά να μάθει, πώς είναι ο προορισμός του πνέμα, ο προορισμός μας, χωρίς να πέρνει καμιαν απάντηση από πουθενά,

γιατί απάντηση δέ μπορεί να δοθεί. Και σέν' άλο τραγούδι με την ίδια αγωνία ακούμε να λέει ο ποιητής : «ποιά νάσαι τάχα η μοίρα μας, ρωτιώμαστε, η στερνή;» Πιος θά τή δώσει την απάντηση; Η ζωή κι' ό θάνατος να είναι τάχα το μεγάλο μυστήριο που γι' αφέ και μόνο γενήθηκε ο άνθρωπος; Σημειώνω από τούτη τή γλυκύτατη συμφωνία της αγάπης και το «Ζωή» κι' όλα εκείνα, που έχουν ως τίτλο τ' όνομα της αγαπημένης του ύπαρξης, που φωτίζει κι' ομορφαίνει τους στίχους με το εβγενικό και παρθενικό φως της ψυχής της. Το : «έλα ω χαρά» είναι διονυσιακό τραγούδι και δείχνει την ηρωική αντίληψη του θάνατου. Διό στοιχεία αντιπαλέβουν μέσα στο στίχο του, ο πόνος κι' η χαρά, ο ποιητής όμια τραγουδεί τον πόνο και τη χαρά. Το αίσθημα του πόνου είναι συγκρατημένο, δεν τον παρασέρνει, δεν του γίνεται ψυχοφθόρο όπως του Καρυωτάκη, η θλίψη του είναι εβγενικά και μας δείχνει την πλατιά κι' ηρωική αντίληψη του θάνατου και της ζωής. Είναι τόσο γλυκά σφτά τά τραγούδια, τόσο ωραία που δεν ξέρεις πιο να πρωτοθαμάσεις, ν' αγαπήσεις. Ανάμεσα στα πιό ωραία τραγούδια της συλλογής είναι και το Laus, ασύγκρητο σε τέχνη κι' ομορφιά, είναι ένας αληθινός ύμνος στην τέλεια αγάπη, αληθινά αριστουργηματικό όπως λέει κι' ο κ. Τριαντάφυλος. Ο «Διαβάτης» του έχει κάτι απ' το θρήνο του φιλορόσημα και της θλιμένης συμφωνίας των γυμνών δέντρων και της μοναξιάς, που μιάζει με τους θλιμένους στίχους του Ζαν Μώρεας και του Μαλαρμέ, πάντα με τις απόστασεις που αλλώνονται ανάμεσα στους ποιητές τούτους.

Τον γνώρισα από κοντά στις μέρες της κακής του αρρώστιας, που φλέγονταν από τον πυρετό, ώρες καρφωμένος σε μια πάθινη πολυθρόνα, όξω απ' το μικρό του κελί, στο μουσείο, με το βλέμα καρφωμένο στον οριζόντα. Οι άνθρωποι τον αποστρέφονταν, γιατί θεωρούν μεγάλο κακό το χιτικό και πιστέβουν πως από μία μακριά φέρνει ο αγέρας τα μικρόβια. Κανείς δεν τον ζύγωνε. Μέσα στις τραγικές ώρες της απομόνωσης και της ασώστιας του τον συντρόφεβε μια εβγενικά κόρη ή Κατίνα Προεστόπουλου με τον πατήρι Άγγελο Σικελιανό κι' από φιλανθρωπία του φρόντιζαν το φαγητό. Εγώ είπουνά τότε μαθητής και κάπου κάπου πήγαινα στο κελί του και τον έβλεπα με το θεϊό μου τον Κοντολέοντα. Είτανε ένας συμπαθητικός και γλυκομίλητος άνθρωπος. Μιλούσαμε αρκετές ώρες. Κάποτες έτυχα πάνω σένα λογαριασμό που έκαναν οι δύο τους με το θεϊό μου για το μισθολόγιο, κι' επικαλέστηκαν τις μαθητικές μου γνώσεις. Θυμάμαι που μούλεγε : «δε ογραμπάζουμε εμείς οι φιλόλογοι από μαθηματικά». Κείνη την ώρα του φέρανε απ' τ' ό χωριό ένα βιδούρι γιαούρτι και μας παρακαλούσε να καθήσουμε να φάμε μαζί.

Η κατάσταση του όσο πήγαινε και χειροτέρεβε ως πού τον φέρανε στην Αθήνα για να μην ξαναγυρίσει πιά. Η βιβλιοθήκη του—κι' είχε αρκετά καλά βιβλία, δεν ξέρω τι έγινε. Ανάμεσα σ' αφέ θα υπήρχαν και τίποτα χειρόγραφα. Ίσως, μα δεν ξέρω ή δε μπορώ να θυμηθώ τώρα τι τύχη είχαν αφέ τα βιβλία που δεν τολμούσε κανείς να τα αγγίξει. Ο κ. Τριαντάφυλος που μας δίνει μια ωραία και ζωντανή σελίδα της τραγικής του ζωής, να τι γράφει για τα στερνά του : «Πέθανε σε ηλικία πάνω κάτω τριάντα τριών χρόνών σκοτεινός κι' έρμος και τραγικός μέσα σε κάποια κλινική της Αθήνας το Νοέμβρη του 1923. Τελιώνοντας δεν έχω παρά να εκφράσω την εφχή μου, να ιδούν πολύ γρήγορα τ' άπαντά του το φως, για να φανεί καλύτερα η αξία του, κι' η μεγάλη η επίδρασή του στα νεοελληνικά γράματα που πλούτισε μέσα νέο ρυθμό και μια καινούρια έκφραση, ο αφανής και σεμνός αφέτος εργάτης της τέχνης. Η Θράκη δεν έχει να μας επιδείξει άλλους ποιητές από το Ραφτόπουλο και το Βιζυηνό που κι' αφέ τ' ό ίδια στάθηκε η μοίρα και βασανισμένη η ζωή. Ο ένας είναι ο γλυκός τραγουδιστής του πόνου και της αγάπης κι' ο άλλος ο αγνός ογροτικός κορδαλός που όμια μας συγκινεί με τη γλυκιά και αφθόρμητη τέχνη

του. Για τ' άπαντα του Ραφτόπουλου εκφράζει την επιθυμία του κι' ο κ. Πέτρος Τριαντάφυλος στον πρόλογο της θαυμαστής εκείνης έκδοσης :

«Και μια κι' είτανε μορετό το τετράδιο τούτο να τυπωθεί, και περιποιημένα μάλιστα, και να κυκλοφορήσει, δε βλέπουμε το λόγο που να μην το κάναμε. Μα αυτό όμως δε θα πει πως ολόκληρο του ποιητή το έργο, δε θάξιζε τον κόπο να δημοσιευτεί συμμαζεμένο σέναν τόμο μεγαλύτερο πολύ από τον τωρινό. Διόλου μάλιστα. Μαζί μας θα συμφωνήσει πάνω σ' αυτό καθένας που ασχολήθηκε διαβάζοντας τα τραγούδια του Ραφτόπουλου, δημοσιευμένα τα πιο πολλά σε περιοδικά, στο «Νουμά» προ παντός. Η δουλιά για τ' άπαντά του θα μας τραβήξει ίσως άργότερα.» Μα από τότε που έγραψε τα λόγια αυτά περάσανε 16 ολάκερα χρόνια, και δε γίνηκε τίποτα, καμιά προσπάθεια για την ολοκληρωτική έκδοση του πολύτιμου ποιητικού υλικού. Είναι καιρός πιά να βγούν όλα έμετρα και πεζά του κι' ότι άλο έχει αφήσει σε επιστολές και χειρόγραφα, για να μελετηθεί στη θέση που του αξίζει. Δε λέω περισσότερο, τη στιγμή μάλιστα που τόσες γίνονται προσπάθειες για την αναθεώρηση παλιών πνευματικών άξιων και γίνονται μνημόσυνα, φιλολογικά κι' απαγγέλονται λόγοι και γιομίζουν οι σελίδες περιοδικών και σχολιάζονται προτομές κι' άρθρα γιομίζουν τα περιοδικά και τον τύπο για ζωντανούς και πεθαμένους, να γίνει κάτι και για τον ποιητή της Θράκης, τον άνθρωπο που πάλεψε πολύ στη ζωή και τραγούδησε με πάθος τον έρωτα, την ομορφιά, το θάνατο και την ζωή. Δεν ζητά τον οίχο κανενός ούτε τον μάταιο έπαινο, μα την αγάπη και τή στοργή της Ελλάδας και μόνο. Γιατί ο Ραφτόπουλος περισσότερο από κάθε άλλο είτανε ένας αληθινός ποιητής. Όλα μπορεί να του ταρνηθεί κανείς, εκτός από τον τίτλο του ποιητή που τον κέρδισε με το ίδιο του το αίμα. Το βλέπει κανείς πως έχουμε καταντήσει γελοίοι να επαινεί ο ένας τον άλλο. Οι αξίες, όσο και να πολεμηθούν από τους ανόητους σήμερα, θα επιπλέψουν ασφάλως και θα κερδίσουν μια μέρα την τιμή της αθανασίας. Τα αινίγματα, τα κορακίστικα της σουρεαλιστικής ποίησης, θα ξεχαστούνε μια μέρα, γιατί αυτά δεν είναι ρομάντσα ούτε καν ποίηση. Άς γράφουν ό,τι θέλουν οι άνθρωποι της μόδας, οι νεωτεριστές κι' οι μοντέρνοι. Άς γιομίζουν τις φυλάδες με την ανούσια και παραφουσκωμένη ρητορεία τους. Άς πολεμάνε τήν αληθινή τέχνη. Θα της χτίζουν πάντα βωμούς κι' ανδριάντες και όλο σ' αυτή θα ξαναγυρίζουν, γιατί ο όρος εξέλιξη είναι συβατικός, δεν υπάρχει εξέλιξη, ούτε καν πρόοδος στήν τέχνη. Η μόδα δεν είναι εξέλιξη, ούτε το άλλαγμα των ονομάτων που μπαίνουν κάθε τόσο ως κινούρια στοιχεία στην τέχνη. Πρόοδο κι' εξέλιξη στήν τέχνη ονομάζω εγώ τήν αληθινή δημιουργία που δεν ξεπεράστηκε ποτέ και φαίνεται πάντα πρωτότυπη και πρωτάκουστη κι' ως είναι χιλιοειπωμένη. Ντροπέμαστε να πούμε τήν αλήθεια, για να δείξουμε πως πιάσαμε την έλαφο απ' τα κέρατα και ξεφουρνίζουμε κάθε τόσο το χιλιοειπωμένο : πως νέα δαιμόνια φέρνουμε στήν τέχνη. Ο ποιητής μας είχε τήν ίδια τραγική μοίρα με τον Κρυστάλη που αγαπήθηκε περισσότερο από τ' ωραίο του όνομα κι' απ' την αρώστια του, παρά από τα τραγούδια του θάλαγα. Ο Ραφτόπουλος έχει μια λεφτότητα που δεν τήν έχει ο πρώτος. Ο λυρισμός του είναι άλο πράμα, είναι όλο ευγένεια. Ο Κρυστάλης είναι αγροτικός, ποιμενικός ποιητής, βουκολικός. Γι' αυτό και μονόπλευρος και μονότονος λίγο. Ο Ραφτόπουλος έχει ποικιλία που σε τραβά. Ο Κρυστάλης ό,τι άλο γράφει δέ μπορεί να βγει όξω απ' το στοιχείο του, το ηρωικό, το ποιμενικό. Έχει πιο πολύ εσωτερικότητα ο Ραφτόπουλος, ενώ ο Κρυστάλης έχει άλη χάρη, τη δροσιά και την τρυφεράδα, του δημοτικού στίχου. Πιο τραχιάς και πιο άξυστος, μπροστά στον καλιεργγμένο άνθρωπο. Ο στίχος του βουνήσιος, αρενωπός, άγριος, ενώ του Ραφτόπουλου απαλός, και κατασταλαγμένος. Πιο σκληρή κι' απάνθρωπη στάθηκε η

μοίρα του Θρακιώτη ποιητή κι' ακόμα χειρότερη, γιατί δεν τον έδειρε μονάχα η αρρώστια και δεν του έλιωσε το κορμί, αλλά κι' ο καταγεγμός, η δυστυχία κι' η φτώχεια, που όπως λέει στο τραγούδι του «στέρηση» του εξαγίασε την καρδιά:

Στέρηση, κολυπήθρα, πηγή ιερή,
μητέρα που εξαγίασες την καρδιά μου,
δόξα στην ώρα που έτυχε στη γη
να μ' ανταμώσεις, ω συντρόφισσά μου!

Τέτια μαρτυρική του στάθηκε η τιμή, όπως είναι η μοίρα όλων των εκλεχτών στη γή. Σ' αφτό τον ωραίο νεκρό φέρνω σήμερα ένα στεφάνι απ' το αγαπημένο βουνό των Μουσών και λίγα αγριολούλουδα της ιερής Δελφικής γης που τόσο αγαπούσε! Ας τα σκορπίσω σήμερα κι' ας στολίσω μ' αφτά τη μνήμη του που όσο θα περνάει ο καιρός τόσο και θα αναδίνει την φεγγβολή της στον τόπο μας. Κέρδισε με το αίμα του την τέχνη κι' η αθανασία τον κέρδισε κι' η Ελλάδα τον ποιητή της!

Αθήνα 3 6-40

ΦΟΙΒΟΣ ΔΕΛΦΗΣ

